

Иноземцев В.Л. (ред.). Центр исследований постиндустриального общества? Вступ. статья В.Л. Иноземцева. – М.: Издательство «Европа», 2010 – С.13-26.

3. Дзоло, Д. Демократия и сложность: реалистический поход / пер. с англ. А.А. Калинина (предисловие, гл. I – IV), Н.В.Эдельмана (гл. V, заключение), М.А. Юсима (предисловие к русскому изданию); Гос. ун-т – Высшая школа экономики. – М.: Изд. дом Гос. ун-та – Высшей школы экономики, 2010. – 320 с.

4. Кин, Дж. Демократия и декаданс медиа [Текст] / пер. с англ. Д. Кралечкина; под. науч. ред. А.Смирнова; Нац. исслед. ун-т «Высшая школа экономики». – М.: Изд. дом Высшей школы экономики, 2015. – 312 с.

5. Кин, Дж. Демократия и гражданское общество [Текст] / пер. с англ.; Послел. М.А. Абрамова. – М.: Прогресс-Традиция, 2011. – 400 с.

6. Джохадзе И. Массовое общество и демократический тоталитаризм: свобода без выбора [Электронный ресурс] Режим доступа: www.ruthenia.ru/logos/number/2001_5_6/04.htm

Романюк Н.А.

кандидат політичних наук,

доцент кафедри країнознавства і міжнародного туризму

Львівський національний університет імені Івана Франка

Романюк Р.Й.

кандидат політичних наук,

доцент кафедри міжнародних відносин і дипломатичної служби

Львівський національний університет імені Івана Франка

ВИЗНАЧАЛЬНІ БЕЗПЕКОВІ ТРЕНДИ ДЛЯ СУЧАСНОГО СВІТУ

З погляду не лише теорії, але й політичної практики, безпека сьогодні є процесом, станом, бажаною перспективою, політичним завданням тощо. Розглядаючи сучасну безпеку, слід, насамперед, зосередитися на актуальних (мега)трендах, які визначають характер її розгортання. Часто ці тренди є взаємосуперечливими, що вказує на єдність і боротьбу протилежностей у безпекових процесах сучасності.

Тренд 1. Гуманізація (головний тренд).

Раніше зовнішня політика й політика безпеки розглядалася як «щит республіки» (У.Ліппман) [4] від небезпек ззовні. Це відповідає логіці реалістів: якщо держава опиняється під загрозою, то в аналогічну ситуацію потрапляє усе суспільство. Безпека держави є первинною, а безпека особи – вторинною, якщо остання взагалі набуває релевантного значення.

Сьогодні безпека, насамперед, стосується особи і зводиться до непорушності її основних свобод. Якщо й можна стверджувати про існування взаємозв'язку між безпекою держави і безпекою особи, то лише у тому, що безпеку особи досі не можна гарантувати без державних чи квазідержавних (у випадку інтеграційних об'єднань) механізмів. Оскільки існування держави *per-se* розглядається не як самоціль існування людських спільнот (ліберальна логіка), безпека особи латентно позиціонується «вище» за безпеку держави. Це можна вважати викликом для етатизму.

Тренд 2. Демократизація (похідний тренд).

Тісно пов'язана з першим трендом. Фактично безпека особи мислима лише в умовах демократії. Розширення участі осіб у публічному житті сприяло гуманізації питань безпеки. З іншого боку, з огляду на специфічні сучасні загрози (зокрема, тероризм), що мають наддержавний характер, проблематика демократизації набирає релевантного значення в контексті визначення прийнятних меж втручання держави в особисту безпеку з метою її ж забезпечення для власних громадян (міграційні обмеження, прослуховування підозрілих осіб, посилення поліцейних функцій тощо). Це можна вважати викликом для демократії.

Тренд 3. Інтеграція (похідний тренд).

Пов'язана з гуманізацією й демократизацією. Якщо гуманізація стосується зростання вимог й очікувань суспільства щодо обсягів забезпечення суспільних благ (зокрема, безпеки особи) з боку держави, то демократизація дає змогу державі «задовольняти» ці збільшені очікування громадян за рахунок об'єднання з іншими державами. Відтак, інтеграція неминуче відбувається лише на основі спільних демократичних цінностей. Готовність захищати ці цінності як всередині, так і ззовні у контексті забезпечення безпеки можна розглядати як виклик для інтеграції.

Незважаючи на тісний взаємозв'язок, вищезазначені тренди демонструють певні суперечності.

- **Гуманізація vs етатизм** – вказує на ступінь, до якого індивіди здатні реінтерпретувати власні свободи (в т.ч. особисту безпеку) на користь «щита республіки».
- **Етатизм vs демократія** – ілюструє здатність індивідів до обмеження власних свобод задля забезпечення особистої безпеки з боку держави.
- **Демократія vs інтеграція** – свідчить про здатність індивідів до узгодження власних збільшених очікувань (зокрема, безпекових) з необхідністю враховувати наслідки інтеграції для особистої безпеки й безпеки держави.

Наведені бінарні суперечності є, до певної міри, спрощенням. Вони ілюструють основні дилеми, з якими стикаються (пост)модерні спільноти, і які мають безпосередній вплив на безпекові процеси. Примітно, що ці дилеми стосуються не лише питань, які умовно можна зарахувати до внутрішньої

сфери функціонування суспільств (держави чи інтеграційного об'єднання), але й зовнішнього виміру їхнього буття.

Фактично існування вказаних дилем вказує на сучасну конвергенцію внутрішнього і зовнішнього – тобто цілісність процесів забезпечення безпеки від локального до глобального рівнів. Зокрема, проблема мігрантів та тероризму в сучасній Європі хоч і стосується позірно лише сфери внутрішньої політики держави/ЄС, однак насправді має виразний зовнішній/міжнародний вимір. Питання боротьби із зовнішніми загрозами (самопроголошена ІДІЛ, агресія РФ щодо України) впливають не лише на характер діяльності держави/ЄС у міжнародному середовищі, але й спричиняють прямі наслідки для їхньої внутрішньої політики.

Сьогодні гуманізм немислимий поза демократичним розвитком, уявлення про державність тісно пов'язані з демократією, а співпраця демократій майже неодмінно передбачає не лише кооперативну поведінку, але й інтеграцію. Відтак проілюстровані трендами суперечності слід розглядати не стільки як «виклики», скільки як «можливості» сучасного міжнародно-політичного розвитку. У цьому контексті «можливість» трактуємо як своєрідний «емансипаційний потенціал» (Е. Лінклейтер) [3, с. 198], який, з огляду на властиві йому внутрішню єдність і боротьбу протилежностей, здатний забезпечити позитивну динаміку визначеної ситуації, у цьому випадку, – безпекової.

Сприймаючи як факт існування беззаперечного прогресу ліберальних суспільств, насамперед, у сфері забезпечення людських прав і гуманізму, слід, водночас, розуміти не лише його цінність, але й принципи відтворення й поширення. Це здійснює безпосередній вплив на розгортання безпекових імперативів як всередині, так і назовні окремих спільнот/держав/інтеграційних об'єднань. Так, не підлягає сумніву, що окремі спільноти чи держави, з власними системами цінностей, що «раптово» з'явилися у порядку денному світової політики (Аль-Каїда, ІДІЛ, РФ тощо) й негативним чином вплинули на безпекове середовище, не є втіленням «гіршої динаміки» чи «відставання» з огляду на прискорення глобалізаційних процесів у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст. Такі спільноти, радше, унаочнюють відсутність у них суспільного, насамперед, ідейного прогресу ще з більш віддалених часів. Природу таких спільнот, на наше переконання, влучно і, водночас, вичерпно відображає визначення екс-чемпіона світу з шахів, а нині політика Г. Каспарова – «*the time travelers*» [2].¹

Фактично, сучасну ситуацію, в якій опинився ліберальний глобалізований світ західного зразка, можна змалювати уявною сутичкою круїзного туристичного лайнера ХХІ ст. з піратською шхуною ХVІІІ ст. Дилеми щодо поваги прав людини, права на самооборону тощо, які супроводжуватимуть

¹ Подорожні в часі – англ.

розвиток цієї драматичної ситуації, унаочнюють неспроможність «прогресу» забезпечити миттєве й ефективне заперечення суспільних паттернів, які здавалося б, були давно подолані [1, с. 55-58].

Отож, висновки, до яких можемо прийти, аналізуючи проблематику міжнародного тероризму, російської агресії проти України, діяльності ІДІЛ чи біженців у Європі тощо з погляду потреб безпеки, можна узагальнити наступним чином.

По-перше, сучасний міжнародно-політичний розвиток вимагає визначення параметрів демократичної політики західних суспільств, насамперед, – прийнятних і неприйнятних меж відкритості щодо конкурентних ціннісних систем. Визнання такої потреби мусить, **по-друге**, сприяти поширенню переконання, що ліберальна демократія не володіє самодостатньою асиміляційно-цивілізаційною силою, навіть у межах західного світу. Якщо позиціонувати її, як визначений щабель суспільно-політичного розвитку то, **по-третє**, слід визнати не лише доцільність поширення демократії за межами т.зв. «демократичних зон»¹, але й необхідність захисту наявних демократичних здобутків всередині них. Останнє пов'язане з неминучістю «прив'язки» демократії до особливостей розгортання політичних процесів у межах спільнот-носіїв, які не обов'язково диференціюються в національно-державних кордонах. Зокрема, ЄС можна розглядати як таку демократичну спільноту. На зміну «демократичному інтернаціоналізму» має прийти «демократичний націоналізм», причому «націоналізм» слід розуміти широко – як контроль власного демократичного розвитку окремими спільнотами та їхніми об'єднаннями з огляду на взаємодію з «рештою» світу.

Література

1. Романюк Р.Й., Романюк Н.А. Гегемонічна (ре)структуризація сучасної міжнародної системи: онтологічний статус США. // Сполучені Штати Америки у сучасному світі: політика, економіка, право, суспільство. Ч 1: 3б. Матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції (15.05.2015, м. Львів) / упоряд. Калитчак Р.Г., Зазуляк З.М. – Львів, 2015. – 476 с. – С.55-58.
2. Kasparov, G. The Global War on Modernity. – 20.01.2015. – Доступний з: <http://www.wsj.com/articles/garry-kasparov-the-global-war-on-modernity-1421800948>.
3. Linklater, Andrew. The Transformation of Political Community. Ethical Foundations of the Post-Westphalian Era. – Cambridge: Polity Press, 1998. – P. 198.
4. Lippmann, Walter. U. S. Foreign Policy: Shield of the Republic. – Boston: Little, Brown and Co., 1943.

¹ Примітка. Термін запозичено з теорії демократичного миру.